

Nr. 9 - oktober 2000

* Stichting Heemkunde Heer *

't Äörke is een uitgave onder verantwoordelijkheid van:
Stichting Heemkunde Heer.

Registratie-nummer K.v.K.: 14.058.332
Postbank 807 33 90 Bankrek.: 89.66.34.248 (SNS)

Bestuur der Stichting:

Voorzitter: W. Eggen tel. 043 - 361 24 05
Secretaris: P. Wetzels tel. 043 - 321 92 37
Penningmeester: G. Kickken tel. 043 - 362 34 89

Redactie 't Äörke:

G. Eggen tel. 043 - 356 07 21
P. Wetzels tel. 043 - 321 92 37
G. Wijts tel. 043 - 361 12 24

Redactie-adres: Hoogveerlinxstraat 113, 6211 AP Maastricht.

't Äörke verschijnt 4 x per jaar, en wel in de maanden januari,
april, juli en oktober.

Abonnementen:

f. 20,— per jaar bij vooruitbetaling te voldoen.

Losse nummers - voor zover beschikbaar - f. 6,—

N.B. Bij verzending per post wordt de prijs verhoogd met portokosten, afhankelijk van bestemming.

Alle publicaties in 't Äörke, zoals hierboven omschreven, wordt uiterst zorgvuldig aandacht besteed. De Stichting Heemkunde Heer, en/of individuele bestuursleden der Stichting, en/of de redactie, en/of individuele leden der redactie, en/of individuele publicaties van deze uitgave kan (kunnen) nimmer aansprakelijk gesteld worden voor eventuele onjuistheden of omissies en de gevolgen daarvan.

- ISSN 1388 - 8471 -

't Äörke 9 - oktober 2000

Inhoud:

Pag.	Onderwerp:	Auteur(s):
1	Inhoudsopgave.	
2	De schutterij van Heer in 1807.	(Ger Eggen)
7	Weerstand tegen katholiek voetbal in Heer (1926).	(Kees Schutgens) *)
12	Olislagers, een oud Gulpens schepen-geslacht.	(SHH)
13	De "gröb" van Mevrouw Severeijns.	(Ger Wijts)
14	Straatnamen en annexatie...	(Ger Wijts)
15	De spits van de oude kerktoren van Heer, met op pagina 18: tekening van die oude kerktoren in 1632.	(Bär Eggen/Ellen Stevens)
17	Het rooien van bomen.	(Ger Wijts)
20	Historische wandelingen om Maastricht: Scharn. (Deel 1)	(Overgenomen uit "de Maasgouw", 1880.) *)
22	En dan nog dit...	**)
23	Heerder Middenstands Vereniging.	(Ger Eggen)
25	De moer...	(Ger Wijts)
26	Heer liet zijn verleden spreken.	(Ellen Stevens)
27	Aantekeningen van Pastoor Rutten. (Deel 9)	(Ger Eggen)
33	Inwonerslijst 1796. (Deel 7)	(Ger Eggen)
36	Zoek de 10 verschillen	

*) Bijdragen van derden.

***) Een nieuwe rubriek, waartn u - in het kort - wordt herinnerd aan iets uit het verleden.

De schutterij van Heer in 1807.

Inleiding.

Schutterijen. Een typisch verschijnsel in de Zuidelijke Nederlanden. Nu is het een schitterende voortzetting van een eeuwenoude traditie. Maar ooit was het een heel serieuze zaak: een verzameling van weerbare mannen, die het dorp met hun "snaphaenen" moesten beschermen. Sommige geschiedsschrijvers zijn van mening, dat de schutterijen niet zomaar zijn ontstaan. Al véle eeuwen daarvoor zou elk dorp of gehucht een groep mannen hebben gehad die de gemeenschap zonodig verdedigden. Die zienswijze is heel aannemelijk. In dat verre verleden was het grote verschil tussen een dorp en de stad de omwalling. Een stad was ommuurd. En die muren waren vele eeuwen een perfecte verdediging tegen de beperkte wapens van die tijd. Maar een dorp, zonder die beschermende muren, was een heel ander verhaal. Daar konden bij nacht en ontij vreemden zomaar binnendringen. "Eendracht maakt macht" is een oude leuze. Ook vóór de oprichting van schutterijen zullen er in elk dorp plaatselijke verdedigingsgroepen hebben bestaan. Mogelijk niet méér gewapend dan met een simpele riek.

Buskruit.

't Äörke is te dun om de namen op te noemen van de mensen die het buskruit *niet* hebben uitgevonden. Daarom beperken wij ons tot diegenen die het mogelijk *wel* uitvonden. Algemeen wordt aangenomen dat er al omstreeks 1100 in China sprake was van dit ontploffingsmiddel. In Europa wordt de uitvinding (begin 14e eeuw) toegeschreven aan de Duitse monnik Barthold Schwarz. Het recept is als volgt: meng \pm 75 delen kaliumnitraat met \pm 10 delen zwavel en met \pm 15 delen houtskool. Breng dit mengsel op een of andere manier tot ontbranding, en de rest horen we wel.... Als gevolg van de hoge temperatuur ontstaat plotseling een grote druk. Die hoge druk kan gebruikt worden om - bijvoorbeeld - een loden prop met hoge snelheid te verplaatsen over een afstand van honderden meters.

Deze uitvinding drong - pakweg - vier eeuwen geleden, in de vorm van geweren of "snaphaenen" ook door tot onze contreien. De plaatselijke legertjes gebruikten de riek daarna alleen nog maar voor zijn oorspronkelijke doel. Zo zijn - kort gezegd - waarschijnlijk de schutterijen ontstaan.

De oude schutterij van Heer.

Ook in Heer is op enig moment een schutterij ontstaan. Wanneer die (vroegere) schutterij van Heer werd opgericht, is - bij gebrek aan bronnen - niet meer na te gaan. In 't Äörke nr. 8 hebben wij het oudst bekende schutterij-reglement afgedrukt. Dit dateerde uit 1714. Maar de schutterij moet ongetwijfeld al eerder hebben bestaan. Dat blijkt uit het zogenaamde "konings-zilver". Een ketting van zilveren schakels en platen. Het konings-zilver wordt nu in de kerk van Heer bewaard. De begrippen *schakels* en *platen* behoeven een toelichting. Uit artikel 12 van het eerder genoemde reglement van 1714 maken wij op, dat degene die koning werd *twee silvere "leeder" aan de ketting moest stellen* (toevoegen). Degene die keizer werd, moest een zilveren plaat laten vervaardigen. Wat een plaat is, is duidelijk. Waarschijnlijk moeten het woord "leeder" worden begrepen als schakel. De oudste koningsplaat vermeldt het jaar 1657, negen jaar na afloop van de 80-jarige oorlog. Peter Vlieck zou in dat jaar koning zijn geworden. Bij die gelegenheid is de eerste koningsplaat vervaardigd. Maar er zijn ook enkele schakels uit 1611 en 1616. Deze jaren vallen in het zogenaamde Twaalfjarig bestand. Vast staat dat de schutterij van Heer bestaan heeft tot aan de komst der Fransen in 1794. Zij werd toen verboden, zoals elders. Verboden, maar kennelijk niet (geheel) ontbonden. Dertien jaar later werd onder de bezielende leiding van de heer Francken (zie 't Äörke no. 5, blz. 25 e.v.) de schutterij officieel heropgericht, nadat het jaar daarvoor (1806) al een soort prijsschieten had plaatsgevonden. Over die heroprichting, de beweegredenen en verdere details kunnen wij het beste woordelijk weergeven wat er toen van werd opgeschreven.

Vergaeding der officieren en oudste schutten der schutterije van Heer, op den tweeden augustus jaar agthien hondert en zeeven.

Aangezien dat den oorlog tusschen Vrankrijk en andere moegendheden, den welken in dit land begonst is in het jaar zeeventhien hondert vier en neegentig, het optrekken der schutterije van Heer heeft doen staeken. En dat door deezen gevolgd den schuttenboom om verre gevallen is en de deelen der zelve verdwenen zijn. Zo heeft men tot nu toe den schutten vogel niet kunnen scheeten.

Tot herstelling deezer schutterije heeft den heer Francken, ontvanger der Directe Contributien en Capiteijn der grenadiers compagnie van de boovenvermelde schutterije aan den municipalen Raad deezer gemeente, welken raad gecomponeert is van den heer Willem Geelen meijer, den heer van Eijl president en van neegen Raadsheren, voor gehouden, uijt de gemeente kasse een schutte boom te laeten oprigten op conditie dat den zelve boom zou in eigendom blijven aan de gemeente en dat niemand anders zou het regt hebben er van te disponneeren als den meijer der gemeente. Welke vraag aan hem bovengenoemd is geaccordeert.

Overweegende dat den langen gewenschten vrede een eijnde komt te maeken aan de calamiteyden van den oorlog en dat Wij nu door gods Gratie zullen leven in rust.

Besluiten.

Article 1.

Den schutten vogel zal geschooten worden zondag weezende den neegen augustus loopende maand en de Bronck zal plaats hebben den 15. Daar na op onze lieve Vrouwe kroedwijden.

Article 2.

Den nieuwen koening of den geenen die den voogel zal afschieten zal na huijs gebragt worden met de gansche schutterije gelijk voor deezen geschieden is en forma bij de oude reglementen uit gedrukt. Zal den silver voogel in den hals draegen met alle zijn aanhoorende en den zelve

voogel bewaeren onder eene goede cautie. Welke zal moeten goed gekeurt worden door de twee Capitainen en den ouden koening en bij faute van een van hunne door de capiteijne lieutenant en altijd op de twee stemmen van de dreij.

Des anderdags s'morgens zal den nieuwen koening, den ouden koening, den majoor en de twee capiteijnen moeten zaemen den voogel in bewaar brengen bij den heer Van Eijll alwaar hij zal ook gehald worden door degeenen die ze daar moeten brengen zonder dat den heer van Eijll gedwongen kan zijn van den voogel te moeten geeven aan iemand van de boovengenoemde ten zij dat den majoor, den nieuwen koening en de twee capiteijnen zaemen der hand den zelve koemen vraegen. Den ouden koening zal gelijk zijn cautie ontslagen zijn van den voogel den dag dat hij zal hem in handen gegeeven hebben aan zijnen naekoemeling behalve dat hij zal moeten eens met gaan na mijnheer van Eijll om te zien dat den voogel aldaar gebragt is.

Article 3.

Den koening of den geenen die den voogel zal afschieten zal vrij zijn buyten de naebeursche karreweyde die bij de oude reglementen uytgesprooken is ook vrij zijn van militaire voeters te logeeren een jaar lang.

Article 4.

Den koening die geen karre of paarden heeft zal het regt hebben van te verzoeken aan den meijer der gemeente dat hij hem toe gaft van ieder ploeg van het dorp een karre steijngrust voor niets gevaeren kragt.

Article 5.

Alle de conditie der schutterije die niet tegenstrijdig zijn aan deze zullen ge...opecuteert (?) worden. Alzo gedaan te Heer den tweeden augustus agthien hondert en zeeven.

Article 6.

Het is ook geconditioneert dan den koening van dit jaar zal niet minder kunnen geeven als een tonne goedgekeurt bierre en niet mindert als een gulde luyckx aan den tambour en een gulde aan de fluye. Daar en tee-

gen zal hij trekken van den schutte meester Vijftien luijkxe gulde.
Den koning van dit jaar zal niet gehouden zijn een silverplaet of leed
te moeten geeven. Dit wordt gelaeten aan zijn wel gevalle.
Alzo gedaen te Heer in dato als boven.

(was getekend:)

Joannes Heuts, coninx.

Francken, cap. ff. de major.

Joannes Aerts, als Capteijn.

In presentie van de officieren van dit jaar.

J. Rompelberg, Secretaris.

Ter toelichting bij de personen, die dit besluit ondertekenden.

Joannes Heuts (coninx, lees koning) was de laatste koning (in 1782 en in 1792), vóór de gedwongen opheffing van de schutterij. Hij was dus "den ouden koning". (In de "inwonerslijst 1796" zal hij t.z.t. worden opgenomen onder volgnr. 129.)

(Franciscus Joseph) Francken. Zie 't Äörke no. 5, vanaf blz. 24.

Joannes Aerts (als Capteijn). Vrijwel zeker is dit de persoon, die onder volgnr. 16 op de inwonerslijst 1796 is opgenomen. Zie 't Äörke. no. 3 (pag. 24).

Joannes Rompelberg (secretaris): Zie 't Äörke. no. 4 (pag. 15).

Een belangrijke aanwijzing bij dit besluit is zonder meer artikel 3, waarin wordt vermeld dat de nieuwe koning, naast de vrijstelling van - samengevat - algemene diensten (Zie 't Äörke. no. 8 (pag. 10), ook een jaar lang vrijgesteld was "militaire voeters te logeeren". Kennelijk had ieder gezin een of meerdere Franse militairen in huis.

Toeval of niet: de koning van het jaar 1807 werd:
"Monsieur" Francken.

De serie over de oude schutterij wordt vervolgd.

Weerstand tegen katholiek voetbal in Heer (1926).

Onderstaand artikel is overgenomen uit: "de Maasgouw", tijdschrift voor Limburgse geschiedenis en oudheidkunde. Jaargang 119, 2000, aflevering 1.

'Voetbal is oorlog'. Deze geveulegde uitspraak ontsnapte alweer heel wat jaren geleden aan de mond van Rinus 'de generaal' Michels. Vrijwel wekelijks wordt ze op en rond het voetbalveld bewaarheid (en in het openbaar vervoer!). Michels' aforisme is met terugwerkende kracht ook van toepassing op de situatie in de Limburgse voetbalwereld tussen beide wereldoorlogen. Ik denk aan de verbeterde strijd die de neutrale, in 1908 opgerichte, *Limburgsche Voetbalbond* (LVB) en de *Roomsche Katholieke Limburgsche Voetbalbond* (RKLVB) leverden om het grootste aantal leden-verenigingen. Om de kwestie die midden jaren twintig rond de voetbalclub van Heer speelde, te kunnen begrijpen, is een uitstapje in de historie noodzakelijk.

Tot aan de kentering van de jaren zestig was Nederland een verzuild land. Hiermee wordt bedoeld dat de samenleving in gescheiden compartimenten ('hokjes' of 'zuilen') was verdeeld langs levensbeschouwelijke, sociaal-culturele en politieke scheidslijnen: rooms-katholiek, protestants-christelijk, socialistisch en algemeen oftewel neutraal, want er was ook een neutrale zuil. Dat was zo sinds pakweg het begin van de eeuw. De grondwetwijziging van 1917, die tegelijk aan de schoolstrijd en de kiesrechtstrijd een einde maakte (onderwijspecificatie en algemeen kiesrecht!), schiep gunstige voorwaarden voor verdere verzuiling. De 1,8 Nederlandse katholieken vormden in 1900 een hecht bolwerk en Limburg was voor bijna 99 procent katholiek. 'In alles Roomsche en steeds bijeen' was het devies dat aan de katholieke zuil ten grondslag lag. De zuil weerspiegelde met zijn wijdvertakt netwerk van ideologisch verwante organisaties een samenleving op zich: het onderwijs, de gezondheidszorg, de journalistiek, sport, cultuur, het was allemaal op katholieke leest geschoeid, terwijl de werkers binnen vrijwel elke nering, bedrijfstak of beroep in een roomse bond waren georganiseerd on-

der het overkoepelende bestel van de standsorganisaties.

De kroon op de zuil was de *Roomsch-Katholieke Staatspartij* (RKSP), de politieke partij van en voor katholieken, na de Tweede Wereldoorlog omgezet in *Katholieke Volkspartij* (KVP). Deze partij behartigde 'de katholieke zaak' in de arena van de vaderlandse politiek. Na de oorlog veranderde het bestel maar schoorvoetend. Wie als katholiek in het Limburg van de jaren vijftig koppig aan een afwijkende overtuiging vasthield, werd nog als leproos behandeld.

De uitbouw van die katholieke zuil verliep niet overal even gemakkelijk. Neem de voetballerij. Het zondagse spelletje in de wei kon aanvankelijk niet op warme steun rekenen van de Kerk. Het competitie-systeem betekende immers een bedreiging van de verplichte zondagsrust en zou het gezinsleven aantasten, aldus de Maastrichtse jezuïet Oscar Huf s.j., zelf directeur van de congregatievoetbalclub RAPID, welk letterwoord staat voor het fraaie 'Roomse adel prijkt in daden'. Toen de Limburgse geestelijkheid zich willens nillens bij de onstuitbare opmars van koning voetbal had neergelegd, koos men voor een andere, meer positieve benadering. Van het negatieve '*Ouders, houdt uw kinderen van den voetbalmatch!*' of nog sterker: '*Voetbal? Voetbal is erger dan drank*' werd afstand genomen. Als er dan toch gevoetbald moest worden, dan wel onder roomse vaan. De clerus en de ermee verbonden goed-burgerlijke bovenlaag vreesden via de neutrale bond, de al genoemde LVB, de invloed van de socialistische propaganda. En alles wat naar socialisme rook, was verderfelijck. Het bestuur van de LVB voelde er echter niet voor om de bond in een RK bond om te zetten en onder toezicht van de geestelijkheid te plaatsen en gaf nul op een daartoe strekkend verzoek. Aan de aangesloten clubs, circa vijftig in getal, liet het bestuur wel de volle vrijheid het predikaat 'RK' voor de clubnaam te plaatsen.

Het laat zich raden dat de toenmalige bisschop van Roermond, mgr. Laurens Schrijnen, niet was ingenomen met deze reactie. Hij zette zich ertoe een RK voetbalbond op te (laten) richten. 'Het is de plicht der katholieken', aldus de bisschop 'ook in de sport de Roomsche beginselen door te voeren, en daarom meenen wij, dat de ouders niet verantwoord

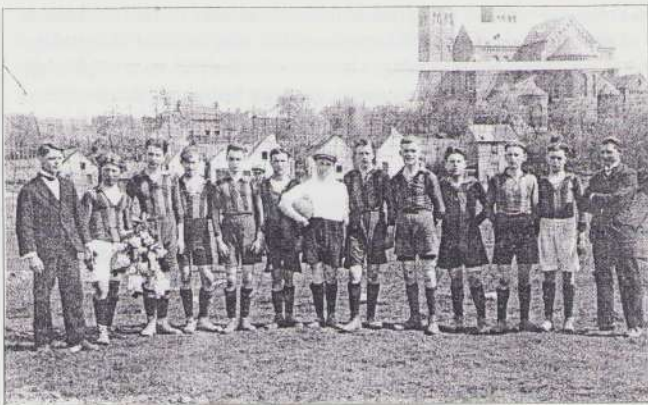
zijn, wanneer zij veroorloven, dat hun kinderen zich organiseren in zoogenaamd neutrale sportverenigingen'. Rector Jos. Gilissen te Heerlen kreeg in 1916 van Schrijnen de opdracht terzake de regie in handen te nemen. Toen de RKLVB eenmaal een feit was, in juni 1917, stelde de parochiegeestelijkheid alles in het werk 'katholiek' voetbal propageren. Van de neutrale bond, o gruwel, ging een bedreiging uit voor het zedelijk leven van de voetballers, 'terwijl een rein leven toch ook bevorderlijk is voor de sportbeoefening'. Dankzij de massieve steun van met name enthousiaste 'voetbalkapelaans' was de RKLVB na tien jaar, in 1927, de neutrale bond in ledental voorbijgestreefd. Ook in de katholieke voetballerij werd het ondermaanse en bovenaardse hecht verenigd, achter 'het bruine monster' (een courante metafoor voor de voetbal in die dagen!) aanhollen werd een instrument in de roomse propaganda, getuige de eerste strofe van het bondslied van de RKLVB:

'Wij planten Roomsche vanen
langs voetbalvelden heen;
hoe graag wij ook goaltjes maken
het geloof staat nummer één'.

In maart 1925 werd in Heer de voetbalclub *Concordia* opgericht. In augustus richtte de club bij monde van secretaris L. Darding aan de competitieleider van de neutrale LVB het verzoek te mogen uitkomen in de eerste klasse van de LVB-competitie. Hierop werd positief gereageerd. In de dekenaten Maastricht en Wyck waren in 1925 trouwens zeventien van de 22 voetbalclubs bij de neutrale bond aangesloten. Het seizoen 1925-1926 verliep erg succesvol voor *Concordia*: de club uit Heer werd kampioen van Limburg in de eerste klasse, waardoor promotie naar de derde klasse van de landelijk NVB een feit werd.

In juni 1926 wendde de competitieleider van de RKLVB, L.H. Beurskens, zich tot Heers burgemeester mr. Adr. Thomassen. Hij maakte de burgervader erop attent 'dat het de wensch is van Z.D.H. Mgr Schrijnen dat katholieke jongeren zijn georganiseerd in katholieke bonden en verenigingen'. En hij vervolgde op schoolmeesterstoon: 'Naar wij verneemen wordt de in Uwe gemeente bestaande vereniging door U Edelachtbare gesteund, o.a. door beschikbaarstelling van een terrein'. Beurskens verzocht de burgemeester dringend te willen bevorderen 'dat

Foto hieronder: V.V. Heer eind jaren '20 begin jaren '30.

de in Uwe gemeente gevestigde vereniging lid worde van onzen bond'.

Thomassen wuifde dit appel niet achteloos weg. De zaak, zo liet hij de RKLVB-voorman weten, had zijn volle aandacht en hij had al overleg gepleegd met pastoor Jos. Heynen. Op één punt excuseerde de burgemeester zich: een gemeenteterrein kan niet door een burgemeester ter beschikking worden gesteld. Hiertoe is alleen de Raad bevoegd, die aan het hoofd van de gemeente staat. Als de burgemeester en pastoor in de zomer van 1926 al gezamenlijk druk op het clubbestuur hebben uitgeoefend, dan heeft dat geen effect gehad.

Want zoveel is zeker, dat "Heer", zo heette de club sinds 1927, niet toetrad tot de RKLVB en tot aan de oorlog bleef voetballen onder neutrale vlag. In 1940 dwong de Duitse bezetter overigens een fusie af van de katholieke en neutrale bond.

Het collectief geheugen is kort van memorie!

Toen in 1975 in Heer het gouden jubileum van de *Rooms-Katholieke Sportvereniging Heer* werd gevierd, was deze anekdote in vergetelheid

geraakt. Pastoor W. Wiertz († 1983) dankte en prees bij die gelegenheid allen die zich in de afgelopen halve eeuw 'met idealisme' en *pro Deo* voor het voetbal in Heer hadden ingezet.

Vanaf jaren zeventig zette de ontzuiling van de samenleving in hoog tempo door. Niet alleen op het roomse erf. Traditionele hoeksteunen en zekerheden sneuvelden. De publieke moraal kwam onder zware druk. Gemeenschapszin brokkelde af. In 1954 hadden de bisschoppen, hoeders van de zuil en het roomse gedachtengoed, nog een poging gedaan dissidenten binnen het gareel te houden. Het befaamde en beruchte *Mandement* (1954) werkte als een boemerang en versnelde de desintegratie van de zuil alleen maar. Wat in de ogen van buitenstaanders een in beton verankerd bouwsel leek, stortte met donderend geraas ineen. En dat is niet alleen maar beeldspraak. Werd begin jaren vijftig de alarmbel geluid over de grote 'kerkennoed' in Limburg als gevolg waarvan een deel der gelovigen zelfs niet kon praktiseren, anno 2000 is sloop van kerkgebouwen her en der onontkoombaar bij gebrek aan gelovigen. Beeldbepalende en vertrouwde monumenten verdwijnen uit de openbare ruimte. Dit wekt gevoelens van van heimwee en verdriet. Op de drempel van de eenentwintigste eeuw zijn de katholieken in het geseculariseerde en libertaire Nederland naarstig op zoek naar hun identiteit.

Maar in Heer is net als overal elders de bal blijven rollen. Dit jaar viert de voetbalclub haar vijfenzeventigste verjaardag. Het zilveren lustrum zal in de beste traditie van een Zuid-Limburgse dorpsgemeenschap worden gevierd, maar in een duidelijk andere maatschappelijke context dan de voorgaande jubilea.

Kees Schutgens
Gemeentearchief Maastricht.

Bron en literatuur: GAM, Archief van de voormalige gemeente Heer (manuscript-inventaris van J.M. van de Venne (1938)), inv. nr. 15.2.1920-1926; L.H. Beurskens aan burgemeester Thomassen dd. 22.6.1926; Thomassen aan Beurskens dd. 23.6.1926, klad; H. Walraven (red.), *Jubileumboek uitgegeven bij gelegenheid van het 50-jarige jubileum van de RKS' Heer* (Maastricht, 1975); *Gedenkboek bij het 10-jarig bestaan van den RK Limburgschen Voetbalbond* [Heerlen 1927]; J. Gilissen, *Hoe kunnen wij daaraan meewerken?* [1928]; Th. Vaessen, *Driekwart eeuw voetbal in bronsgroen*, Maastricht 1983; M. Derks en M. Budel, *Sportief en katholiek: geschiedenis van de katholieke sportbeweging in Nederland in de twintigste eeuw* (Nijmegen 1990) M. van der Plas, *Uit het rijke Boomsche Leven: een documentaire over de jaren 1925-1935* (Utrecht [1963]) vijfde druk.

Olislagers. Een oud Gulpens schepen-geslacht.

Onlangs kwam de Stichting Heemkunde Heer in het bezit van een boek met de bovenstaande titel. Een schenking van de samensteller: Leon Olislagers, wonend te Rijckholt. (Tel. nr. 043 - 408 14 18).

Daarin wordt de genealogie van de familie Olislagers behandeld, die - in dit boek - begint omstreeks 1525 in Pesaken-Gulpen. Het boek is zonder meer een *must* voor genealogen.

Een deel van het boek gaat over de tak Heer:

De stamvader van de Heerder tak was Petrus Olisla(e)gers, die gedoopt werd in Gulpen op 8 maart 1772, en in Heer op 20 prairal ans 8 de la Republique Française (9 juni 1800) trouwde met Cornelia Heunen. Cornelia Heunen werd geboren *Op 't Rooth* en gedoopt te Margaten op 18 december 1777.

Deze Cornelia Heunen woonde bij het opmaken van de inwonerslijst 1796 in bij de (verwante) familie Massot-Gilissen (Zie 't Äörke no. 3 - pag. 28) Ook na hun huwelijk woonden zij in bij de - inmiddels weduwnaar geworden - Jan Massot (Op den Demert).

In ruil voor de verzorging van "de oude dag" van Jan Massot - niet ongewoon in die tijden - erfden zij dit huis, na diens overlijden.

Dochters uit dit huwelijk trouwen met Laurentius **Pasmans**, Joseph **Bonten** en Theodorus **Dubois**.

Zoon **Joannes Petrus** (* Heer & Keer 22-7-1818 † Heer 14-5-1896) gehuwd met Maria Elisabeth Rompelberg (* Heer 10-11-1831 † Heer 3-5-1920, dochter van J. Rompelberg en E. Beckers) zet in Heer het geslacht Olislagers voort.

De gröb van Mevrouw Severeijns.

Op 3 december 1924 richtte Mevrouw Severeijns zich met onderstaande brief aan de *Edelachtbare Heeren* Burgemeester en Wethouders der Gemeente Heer...

Ondergetekende Weduwe Severeijns wonende te Heer Demertstraat 28 (?), neemt bij deze de vrijheid zich tot Uw geacht College te wenden met beleefd verzoek, de ijzeren buis welke de Gemeente nog disponibel heeft te mogen plaatsen en benutten voor haar woning, in de goot der gemeente, welke dient voor het afvoeren van water langs de Demertstraat.

Ter toelichting diene dat bij het maken dier goot, deze voor hare woning zóó diep is geworden, dat het thans moeilijk is met geladen kar met paard haar erf te bereiken, vooral met zaken welke een grote omvang innemen, zoals stroo en dergelijke, waardoor het gevaar ontstaat, dat door de groote schok de vracht het evenwicht verliest; bovendien is mijn paard op 't oogenblik drachtig en in deze omstandigheden vrees ik ten zeerste dat door de groote schokken mijn paard hierdoor veel zou kunnen lijden, redenen waarom adressante zich beleefd tot Uw College wend, vorenstaand verzoek wel te willen inwilligen, waarvoor ik U Edelachtbaren bij voorbaat hartelijk dank zeg.

Hieraan wil ik nog toevoegen dat ik mij gaarne belangloos met het leggen en schoonhouden dier buis zou willen belasten en mocht er eventueel pl.m. 1/2 'meter kiezel noodig zijn, zal deze eveneens belangloos aan de gemeente kiezelgroeve door mij worden afgehaald.

Vertrouwende dat U mijn verzoek in gunstige overweging zult willen nemen, teekent met de meeste hoogachting

*(was getekend)
W'd Severeijns*

Acht dagen later waren de *Edelachtbare Heren* er al uit: **goedgekeurd**. Naar we aannemen met schenking van de buis en de kiezel. Dat waren nog tijden ...

Straatnamen en annexatie ...

1970: De definitieve annexatie-datum 1 juli naderde. Er volgde overleg tussen de gemeenten Maastricht, Heer, Amby, Borgharen en Ifteren over gelijkkluidende namen in Maastricht of de te annexeren gemeenten. Als gevolg daarvan werden in de maanden voorafgaande aan de definitieve datum door het gemeentebestuur van Heer diverse straatnamen gewijzigd.

Op 29 april viel het eerste besluit: de President Rooseveltlaan zou voortaan de Wethouder van Caldenborghlaan heten.

Op 16 juni werden maar liefst elf straatnamen veranderd.

De Schoolstraat werd Burgemeester Cortenstraat genoemd, omdat er in Borgharen ook al een Schoolstraat was.

In Maastricht was een Henric van Veldekeplein. In Heer een Henri van Veldekestraat. Dat was teveel van het goede. De Heerder straat werd toegevoegd aan "Onder de Kerk".

De Heerder Nieuwstraat kon niet opboksen tegen de bekende winkelstraat in Maastricht. De nieuwe naam was Mathijs Heugenstraat.

De Kapittelstraat in Heer en de Kapittellaan (in Heugem) waren mogelijk verwarrend. De straat in Heer heette voortaan Joseph Ramaekersstraat.

Heer had zijn Barakkenstraat, Maastricht o.a. Lage Barakken. De straat in Heer werd Haspengouw.

De Antonius van Padualaan in Scharn kon mogelijk verward worden met de St. Antoniuslaan in Maastricht en werd dus Paduastraat.

Ook de "Koninklijke" namen legden het loodje:

De Wilhelminastraat werd gewijzigd in Secretaris Waberstraat en de Julianastraat werd Secretaris Wijnandsstraat.

De Emmastraat werd Gerechtigheidslaan en de Beatrixstraat veranderde in Mgr. Soudantstraat.

De Gerardus Majellastraat tenslotte verloor haar voornaam.

N.B. Op de naar de diverse personen genoemde straatnamen komen wij in komende nummers van 't Aörke nog uitgebreid terug.

De spits van de oude kerktoren van Heer.

(Bèr Eggen & Ellen Stevens).

Voor de huidige St. Petrus Bandenkerk aan de Dorpstraat, was de Sint Annaschool in gebruik als parochiekerk. Maar nog eerder lag op die plaats een nog veel oudere kerk. Deze werd in 1786 afgebroken om plaats te maken voor haar opvolgster. De toren van die oudste kerk bleef toen behouden en werd opgenomen in het nieuwe gebouw.

Een uivormige spits.

Op een pentekening van de toestand van de kerk anno 1632 zien we dat de toren van Heer werd bekroond in de vorm van een ui (1). (tekening zie pagina 18/19). Deze zelfde spits bekroont de toren ook op een belevingsgravure uit het zelfde jaar (2).

Uit 1671 dateert de volgende bevestiging. Op een tekening uit dat jaar tekende Josua de Grave een panorama van de stad Maastricht. Hierop staat de toren van de kerk "Air", een verschrijving voor Heer, afgebeeld, weer met die zelfde uivormige torenspits (3).

We kunnen er dus van uitgaan dat de oude kerktoren van Heer werd bekroond met een ui-vormige spits.

Wie bouwde deze spits ?

Als op 30 januari 1664 het scheef gewaaide torenkruis door Jacob Herts wordt gerepareerd, noteert pastoor Rutten dat Jacob de zoon is van meester **Jurgen Herts** die de toren 'getimmerd' heeft (4). Jurgen Herts was was afkomstig uit Baesweiler in Duitsland en hij werd 22 en 23 februari 1623 ingeschreven als burger van de stad Maastricht, als lid van het gilde van de timmermannen.(5) Het enige werkstuk dat wij van zijn hand kennen is de torenspits van Heer, een werk dat hij voor 900 gulden uitvoerde. (6)

(1) Gemeente archief Maastricht (G.A.M.) Topografische Atlas, 94.

(2) G.A.M. Topografische Atlas, 1231 en 1231 A.

(3) Nispen tot Sevenaer, E.O.M. van. De monumenten van geschiedenis en kunst in de provincie Limburg. Geïllustreerde beschrijving, de monumenten in de gemeente Maastricht, blz. 291.

(4) Aantekeningen van pastoor Rutten, deel 6, 't Aörke 6, blz. 21.

(5) G.A.M., burgerboeken van Maastricht, de delen II en IV.

(6) J.M. van de Venne, "Geschiedenis van Heer", Heer 1957, blz. 342.

Hij stierf op 29 oktober 1644 en werd vervolgens begraven vanuit de St. Martinuskerk te Wyck, waar hij in het begraafregister staat omschreven als een 'buitengewoon houtbewerker'.⁽¹⁾ Op het kerkhof, ten zuiden van de kerk van Wyck bevindt zich nog steeds zijn grafsteen met de vermelding dat hij 'gezworen stadstimmerman van Maastricht' was.⁽²⁾

Wanneer sierde deze spits de kerktoren ?

De spits werd waarschijnlijk gebouwd tussen 1623, toen Jurgen zich in Maastricht vestigde en 1632, als wij de spits voor het eerst zien afgebeeld.⁽³⁾ De ui sierde de toren nog in 1671, maar op een tekening uit 1731, door Adam van Broeckhuysen, is de uivorm verdwenen.⁽⁴⁾ Samengevat betekent dit dat de uivormige torenspits werd gebouwd in de periode 1623-32 en dat hij weer werd afgebroken tussen 1671 en 1731. Aangezien uit de periode, waarin de afbraak moet hebben plaatsgevonden, geen vermelding van de bouw van een nieuwe spits is overgeleverd, is toen waarschijnlijk alleen de ui afgebroken en is het piramide waar deze op rustte blijven staan.

Is deze spits, qua vorm, een uitzonderlijk geval in deze regio ?

Met name vanwege zijn, gemakkelijk te wijzigen, houten constructie kon de spits van een toren op relatief eenvoudige manier aan nieuwe bouwkundige inzichten worden aangepast. Wij vinden deze constructie dan ook wel vaker toegepast op torenspitsen uit die tijd. Voorbeelden hiervan zijn, in het Maasland, nog te vinden in Leende, Walcourt, Bernisart, Luik (Saint Jacques) en Dinant. Behalve op kerken vinden wij de uivormige spits ook toegepast op andere gebouwen in de nabijheid van Heer.

(1) G.A.M., 78. 109, DHO nr. 96.

(2) Belonje, Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Limburg, in PSHAL 96-97 (1601-1961), blz. 196

(3) Simeon, G. Visitationes archidiaconales archidiaconatus Hasbaniae in diocesis Leodiensis ab anno 1613 ad annum 1763, blz. 320/1. In 1613 had de toren, zoals blijkt uit een visitatierapport, geen spits.

(4) Flament, A.J.A., Beschrijving der stad Maastricht door Adam van Broeckhuysen, Luitenant-Kolonel enz. te Maastricht, begonnen in juli 1731, in: PSHAL 42 (1906), tussen blz. 16 en 17.

Op Sint Pieter bekroonde een dergelijke spits, in 1699, de toren van het huis 'de Torentjes'.⁽¹⁾

In Eijsden op de, eveneens uit het tweede kwart van de zestiende eeuw daterende, oostelijke poorttoren van het kasteel, kunnen wij nu nog gaan bekijken hoe de toren van Heer bekroond is geweest. Ook de recent gerestaureerde spits op het torentje van kasteel Geusselt, Amby, valt binnen deze categorie.

Het rooien van bomen.

Op 23 oktober 1921 werd door de gemeente Heer vergunning aangevraagd voor het rooien van een boom, staande aan de noordkant van de weg Maastricht-Vaals tegenover het raadhuis.

Het antwoord, op 17 februari 1922 luidde als volgt: "Geeft adressanten te kennen dat hun verzoek niet voor inwilliging vatbaar is".

Was getekend:

de Minister van Waterstaat.

deus: "Het feit
zeggen dat
deze nog in

Burgemeester Thomassen deed eenzelfde verzoek. Bij zijn woning waren enkele bomen in slechte staat omgewaaid. Om verder onheil te voorkomen vond onze eerste burger het nodig uit veiligheids-overwegingen vijf andere bomen in de nabijheid van zijn huis aan de rijks-weg Maastricht-Vaals staande om te kappen. Ook in dit geval vond de burge-meester geen gewillig oor. Men redeneerde al-dus: "Het feit dat enkele aangetaste bomen omgewaaid zijn wil niet ook gevaar dreigt voor de bedoelde bomen omdat deze nog in goede conditie zijn. Het ontstane gat zou een oneven-wichtig geheel veroorzaken.

Historische wandelingen om Maastricht (Scharn). (Deel 1)

Onderstaand artikel is eerder (1880) gepubliceerd in "De Maasgouw", Weekblad voor Limburgsche Geschiedenis, Taal- en Letterkunde.

Wanneer men van de Hooge Brugstraat te Wijk de stad wil verlaten, heeft men niet meer de hooge, zware walpoort, - *Allemaengenport* in vroegere eeuwen genoemd - door te trekken, dat gedenkstuk der militaire bouwkunde uit de 15de eeuw, 't welk eenige jaren geleden, ons nog aan al de ellenden van den oorlog herinnerde, noch de boog- en de valbruggen, noch de zig-zagwegen, die de vroegere verdedigingswerken doorkruisten, over of door te gaan; dat alles is thans afgebroken, geslecht of gedempt.

Maastricht, los van zijn knellende keurslijf, ademt nu vrij. Nauwelijks buiten de huizenrij, of men bevindt zich voor een heerlijk gezicht, dat betooverend op de verbeelding werkt. Eene prachtige natuur ontvouwt daar hare weelderige schoonheden. Aan den horizon door een gras- en boomrijken bergrug omzoomd, biedt 't *Wijkerveld* een afwisselend, schitterend toneel van lachende dorpen, van bloeiende landouwen (1) en beemden, van schone landgoederen, die 't oog van den toeschouwer verrukken. Vóór u ligt 't kleine *Scharn*, rechts schittert in de zonnestralen 't kruis der kerk van *Heer*, wier toren boven de kruin der boomen uitsteekt, verder zuidwaarts ziet gij 't oude *Gronsfeld*, eene vroegere heerlijkheid, en dan dicht bij, naar de zijde der Maas, 't dorpje *Heugem*, dat in die rivier, welke kabbelend zijne huizen bespoelt, zoo vaak eene gevaarlijke vriendin ontmoet; links van u biedt 't nieuw en grootsch gebouwde landgoed des heeren E. Regout eene mengeling van middeneeuwsche en nieuwerwetsche bouwvormen, willende een oud kasteel voorstellen; dan ginds achter dichte rijen boomen, omgevend 't kasteeltje *Guesselt*, verbergen zich 't landgoed *Severen*, dat zich in zijn breede watergrachten spiegelt, en 't dorp *Ambij*, eens het toneel van een woedende strijd (in 1632) tusschen 't Duitsch leger onder Papenheim en de troepen van Prins Frederik-Hendrik, die Maastricht belegerde;

Noten van redactie 't Aörke.

(1) landouw = streek lands, (vruchtbaar) veld of weiland.

verder, meer naar 't Noorden, ontwaart gij de eerste huizen van *Meerssen*, waar voorheen een Proost, gezonden door de Fransche abdijs Riauxcourt, de grondheerlijke rechten uitoefende, terwijl boven de gebouwen van den spoorweg men nog eventjes den top der nieuwe kerk van *Limmel* zie uitschijnen.

Onder al die plaatsen nogthans, wier bekoorlijke omstreken de wandelaars uitlokken, was er geene die in vroegere jaren meer de brugers uit Maastricht aantrok dan 't nederige *Scharn*, waarheen wij thans met u, lezers een wandeltoertje willen doen. 't Geheugt schrijver dezès nog - zijne herinneringen reiken niet hooger op dan de eerste jaren na de Belgische omwenteling van 1830 - hoe er dagelijks, doch vooral des Zondags en Donderdags zoo 'n drukte in de verschillende tapperijen was, dat de verbruikers tot midden op den grooten weg in dichte drommen gezeten waren. Men diene echter te weten dat in het begin van die noodlottige dagen, toen Maastricht onder de ijzeren roede van een wreed gehouden staat van beleg gebukt lag, niet ééne poort geopend werd om de geknelde stedelingen een weinig vrije lucht te laten ademen, en dat later, de vrees voor eene overrompeling of een opstand der stad geweken zijnde, nog slechts door twee poorten, de Oude Wijkeren de St. Pieterspoort, voor eenige uren bij vollen dag, een uitstapje toegelaten werd. Geen wonder dat van dit verlof een ruim gebruik gemaakt werd. - Het was ook in die jaren 1830-1831, dat het garnizoen van Maastricht meermalen naar Scharn trok, om de door schuilende Belgen, die deel maakten van 't zoogenaamde *vrijkorps* van Mellinet, en waaronder zich vele jonge Maastrichtenaren, vormende de *compagnie des tirailleurs maestrichtois*, bevonden, te verjagen; die vrijsschutters en waaghalzen dreven de koeheid soms zoo ver dat zij aan den voet der vestingwerken zelve de *coup de feu* gingen maken. Twee huizen, aan den weg van Scharn gelegen, die als wacht- en ontdekkingsposten der opstandelingen dienden, werden daarom, 't ééne van af de wallen omvergeschoten, 't andere door de uitgetrokken bezetting in brand gestoken en vernield.

Vóór wij nu den weg opwandelen, die ons naar Scharn leidt, zij een woord gewijd aan den vroegeren toestand van de naderingen van Wijk.

Drie eeuwen geleden bestonden geene buitenwerken; een hoofdwal met diepen gracht vormde de eenige verdediging der vesting. Aan deze zijde van Wijk was echter geen kunstmatig aangelegde gracht; een arm van de Maas, die toenmaals door 't Heerder- en Heugemerveld liep en heden, zeer versmald is, in 't zoogenaamde *lang water* ontaard is, omsloot dat gedeelte der stad. Die arm welken vrij breed was, werd overgetrokken langs eene brug met zes bogen, die men in oude stukken genoemd vindt *altus pons, hooge brug*, welke naam nog aan de erop uitloopende straat, *Hooge Brugstraat*, gebleven is; later, in de 16de eeuw, toen de vorderingen der militaire krijgskunst eenige buitenwerken deden aanleggen, verengde men dien Maasarm tot een gewone, hoewel breede gracht, en werden drie bogen der brug aan de buitenzijde begraven. Terzelfde gelegenheid verdwenen ook, ingelijfd in de nieuwe werken, de twee hoeven, *Berkhout* en *Eycholt*, welke, kort bij die brug gelegen, menigmaal verwoest en verbrand tijdens de oorlogen der middeneeuwen en de belegeringen der stad, of geplunderd door rooversbenden en afgedankte krijgsknechten, eene gedurige prooi des ongeluks waren. *Eycholt* behoorde in de 15de en 16de eeuw aan de oude adellijke familie van Chivel - Wij hebben deze korte bijzonderheden willen vermelden, omdat thans geen spoor van die brug en dien Maasarm, welke daar waarschijnlijk van af den Romeinschen tijd bestaan hebben, meer overig is, en de herinnering er aan binnen korten tijd geheel zal zijn vervlogen.

Auteur: G.D.F. = Mr. Guillaume Lambert Désiré Franquinet (1826-1900), eerste stadsarchivaris van Maastricht.

En dan nog dit ...

Over de Hebios ("de cinema") hebben we het al in een eerder artikel gehad. Maar weet u ook (nog) dat de Hebios kort na de oorlog werd gebruikt door de harmonie Heer Vooruit voor het houden van de algemene ledenvergadering (1945).

In datzelfde jaar begon "de koude oorlog". En nu werd de Hebios weer gebruikt voor een drie-tal lezingen over (lees: tegen) het communisme door pater Carolus Tesser.

Heerder Middenstands Vereniging.

Het ging de plaatselijke middenstanders kennelijk niet voor de wind in het na-oorlogse Heer. Natuurlijk werd dit veroorzaakt door de algemene armoede en de goederenschaarste; een aantal produkten was nog op de bon (of was lang op de bon geweest). Een andere oorzaak kan zijn geweest dat Heerdenaren liever bij wat grotere bedrijven in Maastricht kochten. Wellicht speelde de verbeterde bereikbaarheid per (stads)bus daarbij een rol.

Hoe dan ook, drie Heerder middenstanders te weten:

- Pierre Heuts (alias d'n Naber), voorheen electriciën maar anno 1948 exploitant van een zaak in lampen en elektrische apparaten.
- Jac Hupkens, rijwielhandelaar aan de Schoolstraat (Burg.Cortenstraat)
- Wim van der Heyden (schoenwinkel "Columbia")

namen het initiatief om te komen tot de oprichting van de Heerder Middenstands Vereniging. (HMV), voor winkeliers en zelfstandige ondernemers. In een oproep in "Ons Weekblad" (thans zouden we dat een *open brief* noemen) wordt vooral samenwerking bepleit:

'De tijd dat wij s'morgens onze winkeldeur open deden en achter de toonbank rustig afwachten of er iemand iets bij ons zal komen kopen is reeds lang voorbij. Alle winkeliers die dat begrijpen nodigen wij uit op de vergadering van 5 juli a.s.'

Na meerdere vergaderingen was er sprake van bevredigende opkomst. Met de leuze **Heer Moet Vooruit** werd getracht twijfelende winkeliers alsnog over de streep te trekken.

De eerste activiteit was een winkelaktie, die duurde van 23 augustus tot 11 september. Deze periode was bewust gekozen. Er waren uitgebreide oranje-feesten, Koningin Wilhelmina vierde haar 50-jarig regeringsjubileum. En Prinses Juliana zou spoedig gekroond worden tot haar opvolgster.

De aktie was simpel van opzet: voor elke besteede 50 cent ontving men een waardebon van 1 punt. Wie de meeste waardebonnen/punten had verzameld was (waren) winnaar(s) van de hoofdprijzen.

Die hoofdprijzen waren: een stofzuiger (!), een rijwiel, en een paar voetbalschoenen. Let op de relatie tussen de oprichters en de prijzen. De deelnemende winkeliers waren herkenbaar aan het opschrift:

**Gebruik verstand.
Koop bij de middenstand.**

Twee maanden later roept de H.M.V. het publiek op om nieuwe ideeën aan te dragen voor een volgende winkelaktie. Er werd wel op gewezen dat een aktie niet in strijd mocht zijn met de loterijwet.

Of de volgende (nieuwe) zakenlui lid zijn geweest van de H.M.V. weten we niet, maar in 1948 vonden in Heer (o.a.) de volgende nieuwe zaken en overnames plaats:

- * H. Janssen-Schurgers droeg zijn cafe-restaurant aan de Dorpstraat 78 over aan Jan Walraven-Janssen, die zijn zaak voortaan noemde "In 't Paradijs".
- * Jos Clermonts heropende het cafe "De Drie Bogen" aan de Oude Kerkstraat.
- * De Capri bar aan de Nieuwstraat werd "Bas Bec Bar".
- * De familie van Ginneken-Jacobs opende cafe-friture "Centrum".
- * J.M. Custers sloot zijn cafe, maar opende een slijterij, mede in verband met "het vrijkomen van gedistilleerd".

En dan Smeets, de bazar tegenover het toenmalige postkantoor. Waar je (bijna) alles kon kopen. Van koffiekant tot pispot. En kon je niet direkt tot een keuze komen dan was meneer Smeets wel behulpzaam...
Waarschijnlijk was hij geen lid van de H.M.V., want hij had zijn eigen advertentie-leuze:

***Waarom zoudt u verder lopen,
als U het in Heer kunt kopen...
... Smeets heeft het steeds...***

De moer ...

In zien boek, "De geschiedenis van Heer" haet J.M. van de Venne al gewag gemaak van d'n awwe moer tössje d'n hoof van 't good Eyll en de weije roonteldröm. Väöl is neet mie devaan euver, mé 't iezere breer is good bewaard gebleve. De mellegere moer is in de laop van de jaore hendig towgetakeld. De luij die de moer opgekallefaterd höbbe, zien waal erg rigoreus tewerk gegaange. Van de ingekerfde name is bekans niks, of neet väöl mie euver. Heij of dao zuuste nog get ingekretsje stökke van name. Mé die oet d'n ierste en twiede waereld oorlog (in dei lêste oorlog van Prusje of de Amerikane) zien weggerenoveerd es wie ze dat vandaag d'n daag zègke. Eigenlijk wegverènneweert.

Good, de moer stjong indertied op invalle. En dei moer is neet de kèrk van Assisië. Mé dei 't kleint neet iert, is 't groete neet wierd !. Eine awwe naam is nog euver; oet 1910 van 'ne zekere H. Bekkers. Dat is toch al weer negetig jaor geleje.

Aoch stjeit de naam nog drop van J. Severeijns van op d'n Demert oet 1945 en van A. Brouwers van Hier oet 1941.

Rene Hanssen kretsje ziene naam in de melleger en J.v.Heyst deeg dat op 9 miert 1945. Die twee gaste woende dao in de buurt...

Es te dich get meute deis, kèns te aoch noge leze E. Lion 1953, P.N. 1941, V. Gerets 1957 en 'ne Lambert oet '93. Pas geleje ???

En daan neet te vergete: dat onbekènd köppelke JC en MS.

Beloer uuch de foto mer 'ns goot:

Mèt 'ne kniep, ei stjök glaas of mèt 'nen nagel heit 'r gekretsje tot JC 't menneke waor en MS 't vruike. Drei kier höbbe ze (of heer allein ?) jaortalte in de moer gezat (1950, 1951, 1953). Mèt

get wat heer toevallig in z'n brooketesj haw.

Mèh: wie zouw 't toch zien aafgeloupe mèt JC en MS.

Zien ze getrouwd ? Zoejao wienie ? Zien ze mesjien dit jaor of volgend jaor, of in 2003 fieftig jaor getrouwd ? Of is 't oeteindelik toch niks gewoore tössje die twie ? Wèt geer 't antwoord ?

Deenk 'ns nao euver JC ('t menneke) en MS ('t vruiwke).

Geer kènt aoch nog ei (klein) preiske wènne met dees vraag. Degene dei 't antwoord wèt kreig ei gratis abbonemint op 't Äörke in 2001.

Heer liet zijn verleden spreken.

De Stichting Heemkunde Heer (SHH) heeft in de maand juni jl. in samenwerking met de Archeologische Dienst van de gemeente Maastricht in het sousterrain van Huize Providentia een driedaagse tentoonstelling georganiseerd. De titel van deze tentoonstelling was "Heer laat zijn verleden spreken". Men kon de recente bodenvondsten bewonderen, die gevonden werden tijdens de aanleg van het nieuwe woongebied Vroendaal en tijdens de graafwerkzaamheden van de Waterleiding Maatschappij Limburg.

Het pronkstuk van het archeologische deel was onbetwist het zwaard van de ridder van Heer, zoals het inmiddels door de betrokkenen was gedoopt. De tentoonstelling werd geopend door Wethouder Bovens die symbolisch in de Heerder grond mocht graven; met zijn handen uiter-aard ! De heer Dijkman van de Archeologische Dienst gaf elke dag een toelichting bij een diavoorstelling over de gedane vondsten in Heer. Op vrijdag was de expositieruimte geheel ter beschikking voor de schoolkinderen van Heer, De Heeg en Eijldergaard. Voor de kinderen was het een boeiende en tot de verbeelding sprekende expositie. In het weekend stond de deur open voor het publiek dat dan ook in grote getale aanwezig was. Naast het archeologische deel was er ook een fototentoonstelling over karakteristieke bestaande en verdwenen gebouwen in Heer. Andere foto's toonden bijzondere gebeurtenissen die betrekking hebben op het leven in Heer. Voor de SHH was dit de eerste door haar geïnitieerde expositie. Zoals het nu uitziet, zullen er nog vele volgen.

Aantekeningen van Pastoor Rutten. (Deel 9)

1667. *Het onderhoud der kerkhofmuren is ten laste der gemeente.*
"Den 19 Aprillis oft 19 hebbe ick Thonis Vlyck en Thonis Kicken ter presentie van Nyst Lousbergh als boede en sy als dorpsmeesters noch (want den 21 April 1667 syn sy door G. Fosseroul als schoutet en S. Gysbertus Cauwenbergh verandert) ontboeden ende rontom de kerckhoffsmuere geleyt te visiteren om reparatie derselve, als conformelyck de statuten van archidiaken, ende hebben beloofft assistentie te doen ende eenen steenmetselaar te ontbieden, maer sy en hebben niet gedaen, omdat se cort daernaer verandert syn uit supra, maer Nyst Tans ende Henricus Walpots syn in hun plaets gesurrogeert, dezen sullen moeten dat bezorgen. Nu, omdat ick Nyst ende H. Walpots voorschreeven veerdig (1) gesien hebbe, daerom hebbe ick geremitteert de costen voor dit pas alleen, behoedelyck ons goet recht, ende sonder gevolg, dat de kercke soude moeten de muragie om den kerckhoff houden, die tot last der gemeente staen volgens de statuten archidiaconale," en als de kerckfabriek iets aan de voorschreven muren herstelt, dan doet en deed zij dat zonder consequentie.

Hergieten der kleine klok.

"Item hebben de Eerw. Heeren van St. Servaas, myne heeren, den 30 Aprilis gesonden den kloekengieter van Luyck met maistre Giel, den klocker van S. Servaas, ende twee timmerlieden, die de clock, die gearsten was, wesende de cleen clocke genoempt ST. Peter, affgedoen, wagende soo de kloekengieter seyde ontrent de 300 ponden goede spyse van binnen als sylver, slaende met den haemer een stuck aff. Ende hy maat de grote clocke oock met synen pesser ende seyde, dat se wagden 800 ponden, ende dat se een goede clocke was. Ende den 2 May 1667 is voorschreven clocke aen 't merkschippe gevaeren om hergoten te worden. De opschryff van deze cleene gearsten clocke was alsoo: *St. Petrus Expensis Ecclesiae Sancti Servatii A° 1588.* So een ieder heeft lezen."

(1) Veerdich = gereed, bereid.

Bisschoppelijk mandement betreffende de processies.

De 21 juni 1666 verbood Maximiliaan Hendrik, bisschop van Luik, dat in de processies een kruis, vaandel of beelden, zelfs van O.L. Vrouw, door meisjes gedragen werden en dat voor de beelden op muziekinstrumenten gespeeld werd (1). De 22 Mei 1667 heb ik dat mandaat bekendgemaakt. Ik hoop, dat het zal strekken tot meerdere eer van God en dat het de eerbied voor de beelden en de nederigheid der meisjes zal bevorderen. Dit jaar hebben dan ook de meisjes niets in de processie gedragen, met uitzondering van twee kleine meisjes, die als bruidjes het kruisbeeld droegen, hetwelk op de altaren geplaatst wordt, die hier en daar in de velden of straten opgericht zijn voor het geven van de zegen. De zangers en muzikanten gingen voor het H. Sacrament en niet vóór de beelden.

Volksvermakelijkheid te Maastricht.

“Den 7en September wesende generalyck vast- en biddagh door 't resort der Hoogmogende Heeren Staeten wegens den peys tusschen haere ende den koninck van Engelandt besloten tot Breda, heeft men tot Maastricht den burgh gestormt door twee partyen, d'een borgerlieden, d'andere ruyters.

Ende het heeft dry dagen geduert, t'weten den 7den, 8den en 9den September 1667. Ende den derden dagh ist ingenomen door eenen, die in de leedere honghe grelinx (2), ende vreesende een ongeluk is hij door wynck van den magistraet ingetrocken, want het was tamelyck coudt in 't water op de 3 voorschreven dagen ende het volck waerd moye, mits het oock regende op selve tyt. Synt wel 7 oft 8 duysent soectateurs geweest”. En zo behaalde hij deels door moed, deels door gunst. “Men seyde dat den tweeden dagh een van St. Peter wesende een ruyter, door 't vallen op den buyck gebroeken is. Ende die leederen waeren seer cort, also dat de stormers ze niet en conden vatten, daerom op den 3en dagh syn se wel 2 voeten ender ge... (3), anders en haddet niet wel mogheyck geweest, doch den vierden oft den vijffden stormer op den 3den

(1) Het Latijnse "mandatum" is geheel door de pastoor overgeschreven.

(2) "die in de leedere honghe grelinx" betekent: die schrijlings in de ladder hing.

(3) Gestoten of gestoken

dagh quam in" door inspanning en door gunst. Tweehonderd gulden was zijn beloning.

Ontploffing van buskruit te Maastricht.

“Op selve dagh, als men den burgh eerstmaal stormde, isser eenen Jan van Tongeren den jongen vierwerker, preparerende de rauqetten ende het poyer daartoe, te weeten tot den triumphdag, willende 13 pont poyders gantschs kleen morselen om grooter geweld aen te doen in 't schieten, ende siet, terwylen hy stampde den pulver, heeft door 't geweld den pouder geïnflameert geweest oft door een steentjen daerin zynde, oft, 't welck geloffelycker is, door een vonck oft genster (1) viers uyt de toebackpypp, die hij in den mont hadde, gelyck veel vermoeden. 't Vier sloch hem onder d'aensicht, en wierp hem neder ter aerden ende d'meulen in brant, ende den 7en dagh stierff hy wesende den triumphdag van den Engelschen vrede met de Heeren Staeten”.

Oud opschrift op de Gevangenpoort te Maastricht.

“Men bevonde op eenen steene gehouwen als men de gevangenpoort affdede den datum, dat deselve 1600 jaeren gestaen hadde.” Zo vertelde mij een zekere Martinus Hoen, een timmerman, die het nieuw stadhuis had helpen bouwen (2).

1668. Onbarmhartige behandeling van zieke Franse soldaten.

De 10e juni werd ik uit Heer bij de Franse soldaten geroepen, die van het gasthuis van Wyler (3) naar Maastricht waren gevoerd, doch die men de toegang tot de stad had geweigerd, zonder twijfel uit vrees voor de ziekte die zij hadden, want zij waren door de buikloop (disenteria) aangetast. Men had ze teruggebracht naar Scharn en vandaar tot aan de straat "de Hochgracht" geheten tussen Scharn en Bemelen.

(1) Men kan ook geuster lezen. Wie verklaart deze uitdrukking?

(2) Volgens J. Schaepekens van Riemst, Straten enz. van Tricht, Public. DI XLIII (1907), blz. 130 werd de gevangenpoort reeds in 1655 afgebroken, om de omgeving van het nieuwe stadhuis vrij te maken. De timmerman, die aan de pastoor het verhaal deed van de hoge ouderdom der poort had het mis. Deze was bij de albraak nog geen 450 jaar oud.

(3) Vermoedelijk het gasthuis, dat te Scheulder aan de weg van Aken naar Maastricht in de heerlijkheid Wyler was gelegen.

Hier werden zij meedogenloos van het voertuig op de weg geworpen en drie hunner gaven de geest. Van hen die Bemelen bereikten, stierf een, nl. Christophorus de Vandomme (1), een bakker, bij de ingang van de Bemelerberg, een ander, Joannes Aloysius geheten, lag bij zekere "Domina Celis" (2) en nog een in het voorportaal der kerk. Al die soldaten werden door mij op de een of andere wijze geholpen, behalve een, die reeds voor mijn komst gestorven was, doch pastoor Gadet van Gulpen had hem te Schulre (3) bediend. Christophorus werd van de H. Scramenten voorzien evenals Eustachius met zijn gezelschap. De 17e juni stierf een Fransman die ik niet bediend had, omdat ik had horen zeggen, dat hij een krachtig gestel had. Toch had ik hem eenmaal gewaarschuwd en men zegt, dat hij onder het bidden van de Rozenkrans gestorven is. Hij werd de 17e juni op het kerkhof van Heer begraven. De overige zieken lagen deels onder de brug van Wijck (4), deels in een tuinhuisje bij de muren van Wijck. Kortom overal lagen Fransen op de wegen verspreid, hetzij dood, hetzij uitgeput door de buikloop die hen had aangeast. *Nota.* Het Frans leger trok na het sluiten van de vrede het land van Limburg als dat van Gelder en keerde naar Frankrijk terug, nadat het geld betaald of toegezegd was.

Besmettelijke ziekten.

Tegen de herfst begon te Heer en te Cadier de buikloop of dysenterie te heersen. In het begin van de herfst heeft de pest hevig geheerst in Maastricht, Luik, Leuven en vele andere steden van Brabant, zo ook in Brussel en Valenciennes. Bijna overal in de omtrek waren buikloop en kwaadaardige koorts. Tengevolge daarvan begonnen de mensen te Maastricht te bidden, speciale missen te laten doen en processies te houden (supplicare Deo), zoals wij ook in Heer gedaan hebben. Die besmettelijke ziekte schijnt door het Frans leger in het land gebracht te zijn, want omstreeks Pinksteren vertoefden hier Franse troepen, die aangetast waren, en waren de wegen met buiklooplijders gevuld.

(1) Zonder twijfel Vendôme.

(2) Vermoedelijk de weduwe van Jionker Johannes de Selys, wiens overlijden vermeld staat in de voetnoot 3 in 't Aörke no. 8, blz. 22.

(3) In het gasthuis te Scheulder.

(4) De brug van Wijck was de lange en hoge brug die over de gracht lag vóór de Akerpoort. De tegenwoordige Hoozebrugstraat in Wijck ontleent daaraan haar naam.

Maatregelen tegen de Katholieke godsdienst.

In november vaardigde een zekere Thiens, eerste ontvanger der geestelijke goederen van het land van Overmaas en later burgemeester te Maastricht, een bevelschrift uit tot het wegnemen van alle altaren, beelden en schilderijen, en tot het verwoesten van alle heilige plaatsen of kapellen. En dat hebben zij (de Heeren Staten) hier en daar gedaan in hun dorpen, te Meerssen, Margraten, Bemelen, Klimmen, Cadier enz.,. Helaas hoever is het gekomen ! Wat hebben onze zonden verdiend ? Ik vrees nog erger.

Dood van de Staatse ontvanger Rutger van Ilem.

In november vernamen wij, dat Rutger van Ilem (Ijlem), de ontvanger van de Vroenhof, in Den Haag overleden was. Hij was het, die de elf banken een zeer zwaar proces had aangedaan, dat duizenden guldens gekost heeft. Dit is nog hangende. Geve God dat de rechtvaardige zaak eindelijk zegevier ! H. Servatius, bid voor uwe bezittingen ! De man heeft ze op verwonderlijke wijze vervolgd. God moge hem vergiffenis schenken ! Moge hij goed afgestorven zijn na alle haat en work afgelegd te hebben ! Hij zal nu reeds de waarheid weten.

Plechtigeden in de kerk van Heer.

De 30e november en de 2e december had er een grote kerkelijke plechtigheid plaats. Er was processie rondom de kerk zoals op maandag na Pinksteren, alle flambouwen waren aangestoken en bleven doorbranden onder de H. Mis. Anthonius Kicken, schepen, de familie Couvlieghe van de hoeve Sinnich, Maria Thyssen enz. De vaandels gingen voorop. De kerk was met groene takken versierd en op de altaren brandden witte kaarsen. Dit geschiedde overeenkomstig een schrijven dat uit Luik was gezonden (1) om Gods bijstand af te smeken tegen de Turken, die Candia (2) belegerden, en om besmettelijke ziekte af te weren.

(1) Dat schrijven is van 26 oktober 1668. De pastoor heeft ook de inhoud daarvan overgeschreven.

(2) = Kreta (*).

Pestkeuring te Heer voorgeschreven.

Martinus Sleypen, pachter te Scharn op het huis "Den Scheversteen" bij de hoeve "Het Kerkxken", werd 28 november ziek, biechte, ontving de volgende dag de communie en stierf reeds in de nacht daarna. De knecht die mij was gaan roepen, vond bij de terugkomst zijn meester reeds dood. Dat snel verloop der ziekte deed denken aan de pest, vooral omdat enige dagen te voren een kind in datzelfde huis ook zo spoedig was gestorven. Dat vermoeden werd nog groter, toen op 2 december een 16-jarige dochter van Martinus Sleypen en 5 december zijn vrouw Maria Cloots overleed. Ik wilde, dat het lijk van de pachter door de Alexianen (1) of Cellebroeders onderzocht werd, doch, vreemd genoeg, de huisgenoten verzetten zich daartegen. Ik wendde mij nu tot de deken N. Lypsen van St. Servaas en deze riep het Kapittel bijeen, dat in zijn vergadering de volgende verordening maakte:
"De Eerw. Ed. Heeren en Capittel van St. Servaas tot Maestricht lasten ende bevelen aen de dorpmeesteren ende iegeycke ingesetenen tot Heer, dat een iegelyck eenighe siecken in sijn huys hebbende, dat deselve bij den uytgesonden Cellebroeder laeten visiteren ende keuren, oft deselve van de peste sieck syn offte niet, sonder eenighe weygheringhe, op pene van dry goltgulden tegens eenen igelycken te verbeuren. Actum in Capitulaire vergaederinge binnen Maestricht den 4 Decembris 1668.

(was get) Veestraten, secretarius"

Toch begroef men s' nachts de bovengenoemde Cloots, zonder dat de lijkschouwing had plaatsgevonden. Er is geen gehoorzaamheid, het zijn stijfkoppen.

Intussen was het te Maastricht ruchtbaar geworden, dat er in het huis van Martinus Sleypen verdachte gevallen van pest waren voorgekomen en men verbood de inwoners van Scharn de toegang tot de stad. Ik moest hun nu een getuigschrift van gezondheid geven, wanneer zij de stad wilden binnengaan. Toch werden zij daarmee ternauwernood toegelaten, ofschoon er te Wijck enige huizen waren, die door dezelfde ziekte besmet waren, zoals ik zelf gezien heb aan het dwarshout, gewoonlijk "de latt" geheten welke aan de ingang bevestigd was.

Vervolging der Katholieken in het land van Overmaas.

Op de 27e december is mij verteld, dat de Gereformeerden in de landen van Overmaas de wacht gehouden hebben bij de huizen der zieken, opdat geen priesters bij hen zou komen en zij zo zouden sterven. Ook werd mij nog medegedeeld, dat de officier (ambtman) van Valkenburg de staties der monniken, welke hij "Bedelerije" noemde, verboden heeft. Misschien hierom, omdat gezegd werd dat iemand van hun predikanten ergens in Frankrijk niet goed behandeld was. Wat daarvan aan is weet ik niet.

Kapel afgebroken wegens haar schaduw ?

De schout in Kysselt had ongeveer in de jaren 1655, 1656, 1657 op eigen kosten een kapel gebouwd, die op Luiks grondgebied was gelegen doch haar schaduw wierp op het gebied van de Vroenhof, die aan de Staten toebehoorde. Op bevel van deze werd ze afgebroken vanwege de schaduw, die op hun bezitting viel. Toen men de kapel afbrak gaf ik onderricht in S. Servaas te Maastricht.

Inwonerslijst 1796 (Deel 7)

Vervolg inwoners "Kruisstraat" = huidige Veldstraat en Kruisstraat.

77 Franciscus Wijnands op 14 g. 17
maria jusephen Dochter vrouwe
joannes wijnands op 14 g. 17
wilhelmus wijnands 12 2000

(77) Deze Franciscus Wijnands was niet van Heer.

Hij was was eerder gehuwd met Maria Ruyters († 9-10-1783). De zoon Joannes is niet in Heer gedoopt. Zoon Wilhelmus werd in Heer gedoopt op 1-10-1783.

80 Christianus Vliet op 12 g. 17
catharina offermans op 12 g. 17
maria plicke op 12 g. 17
christianus vliet op 12 g. 17
anna vliet op 12 g. 17

(80) Ofschoon de naam Vliet (in meerdere varianten) in Heer voorkomt tot begin 19e eeuw, is deze Christianus geen (rechtstreekse) afstammeling daarvan.

77 Hubertus Dirix 48 keuter
 maria michels 48 zyn vrouw
 joannet dirix 49 zoon
 henricus dirix 55 zoon
 petrus dirix 55 zoon
 servatius dirix 55 zoon
 anna dirix 52 dogter
 joanna dirix 52 dogter
 christiaan dirix 52 zoon
 79 theodorius dirix 62 keuter
 helena lemmens 59 zyn vrouw
 elizabeth dirix 29 dogter
 margaretha dirix 27 dogter
 laurentius dirix 24 zoon

Twee families Dirix:
 (78) De familie Dirix-Michels is in Heer, wat mannelijke lijn betreft, uitgestorven. Dochter Joanna (* Heer 2-7-1787) zal later trouwen met Jacobus Muijtens. (Ook van belang voor familie Schurgers).
 Dochter Christina (* Heer 4-2-1795) zal later trouwen met H. Walraven, stamvader van de tak Heer.

82 wilhelmus wynants 50 keuter
 maria waerne 50 zyn vrouw
 maria wynants 29 dogter
 elizabeth wynants 29 dogter

(82) Wilhelmus Wijnants, gedoopt te Heer op 5-10-1748. Eerder gehuwd met Anna Maria Rademakers.

De dochter Maria (* Heer 16-2-1785) trouwt later met P.H. Jacobs, dochter Elisabeth (* Heer 8-10-1787) met ene Bastings.

83 wed. reynout 45 keuter
 helena reynouts 25 dogter
 jonima reynouts 27 dogter
 maria reynouts 27 dogter
 franciscus reynouts 12 zoon

(83) Van deze weduwe Reijnders en haar kinderen is ons niets bekend.

84 wed. webels 59 keuter
 henricus webels 28 zoon
 theodorus petrus 40 schoonzoon
 maria webels 28 zyn vrouw
 maria petrus 28 dogter

(84) De weduwe Webels is Anna Maria Schillings, gedoopt te Heer op 25 april 1734.

(79) De naam Dirix komt in Heer voor tenminste vanaf de invoering van de Doop-, Trouw- en Begrafenisregisters. Deze familie Dirix-Lemmens is daar een voortzetting van. Twee generaties later sterft deze tak in Heer, in mannelijke lijn uit.

De naam Dirix komt nog steeds voor in Heer. De voorouders van de nu nog in Heer wonende tak woonden ten tijde van het opmaken van deze inwonerslijst nog niet in Heer. Het enige wat wij hierover konden achterhalen zijn de namen: Joannes Dirix en Barbara Aelmans. Joannes werd gedoopt in Gulpen.

81 anna huyveners 70 keuter
 anna lajour 47 dogter

(81) Lajour-Huyveners....

De 70-jarige keuterse Anna Huyveners: wij menen hier te doen te hebben met de weduwe van Simon Lajoy, die in Heer werd begraven op 17 januari 1789. Lajoy en Lajour zijn nog maar een paar van de varianten. Daarom vermoeden wij met Simon Lajour te doen te hebben met iemand uit den vreemde. Hij is de stamvader van de familie: Lasoe. Maar oudere Heerdenaren spraken de naam uit als "Lesjoe".

85 maria schellinx 46 keuter
 franciscus vliegen 40 schoonzoon
 gisbertus schellinx 40 zyn vrouw

(85) Maria Schellinx. Dochter Girtrudis en schoonzoon Franciscus Vliegen. Hiervan is ons niets bekend.

86 joannes vander
 wijden 37 keuter
 maria duplici 36 zyn vrouw
 christiaan vander
 wijden 36 zoon
 joannes vander
 wijden 36 zoon

Dat geldt tevens voor (86) de familie van der Weijer-Duplici.

Hiermee is ook de hele Kruysstraat behandeld. Wordt vervolgd.

De Pastoor de Weverstraat rond 1962 en 2000. Zoek de 10 verschillen.

't Aörke no. 9 - pag. 36